

PAPER DETAILS

TITLE: Osmanli Padisahlarinin Toprak ve Hilafet Ugruna Verdikleri Ödünler

AUTHORS: Sina AKSIN

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36787>

OSMANLI PADIŞAHLARININ TOPRAK VE HİL

VERDİKLERİ ÖDÜNLER

Doç. Dr. Sina A.

Bazı çevrelerde yurtsever olarak tanıtılmaya çalışılan Osmanlı Padişahı Sultan Mehmet Vahdettin bugün Türkiye vatan haini olarak bilinmektedir. Bunun doğru olduğunu son Padişah dışındaki bütün Padişahların vatan haini olduğunu yalnızca onun vatan haini olduğunu da kabul edecek miyiz?

ssion») bildirmeğe gelmişti. Gerçi İngiltere müti
 mıştı ama, Osmanlı Devleti yalnız İngiltere'yle k
 dan yenilmişti. Kendisini yenen devlet dışındak
 dayanılmaz bir şeydi. Zaten Devletin tek kurtul
 duygu hem de menfaat açısından böyleydi. Sad
 sonra, Osmanlı Devletinin dağılmasının bir Avu
 dağılmasına benzemeyeceğini, çünkü ortada bir
 hattâ bunu dindışı sorundan daha da önemli ol
 sonra, Osmanlı Devletinin nasıl bir çözüme bağla
 yazılı ve gizli bir tasarı sundu Paşa. Bunda, Türk
 tan arasında, değişik soydan insanların oturduğu
 rudan egemenliğine veriliyordu. Osmanlı Devleti
 bir özerklik tanınıyor, fakat dince buralar Halife
 ma hakkı Padişahın olacak, hutbe Padişah adına
 ğı dalgalanacaktı. Hicaz Aun ailesinde kalacak, a
 askerli bir Osmanlı siyasal temsilcisi sayesinde,
 kümetiyle uyum sağlanacaktı. Dinsel birliğin s
 bir Türk generali komutasında bir garnizon bu
 öncesi düzeni devam edecekti. Ermenistan, İn
 birlikteki kararına göre, bağımsız ya da özerk bir
 getirilecekti. Buna karşılık, 15 yıl boyunca
 mak ve dışa karşı Osmanlı bağımsızlığını korur
 gördüğü noktalarını (özerk bölgeler dahil) işgal

TOPRAK VE HİLAFET UĞRUNA

di. Dış siyaseti yönetmek bakımından, Padişah, «mutlak» olacaktı. Calthorpe, bu öneriye karşılık herhangi bir umut vermemişti. Bununla birlikte, Türklerin ulus olarak ve sorumluluk cezalandırılmalarından sonra, Osmanlı Devletine karşı doğrudur, çünkü buraların Hindistan İmparatorluğunun batı sınırı ve Padişahın herşeyden önce Halife ve Hâdım—ül Harem ünvânına önem verdiğini ve bunun küçümsenmemesi karşısında karşı savundu.

Sarayın bu önerisi değerlendirilecek olursa, milliyetçilik niş toprak isteyen imparatorluk ilkesine verilen önemi, buraların İngilizlerin yönetimi altında olmak şartıyla bağımsızlığa verilmesi yansıtmaktadır. Padişahın dış siyasette mutlak serbestisindedir ama, beri yandan, İngilizlere 15 yıl süreyle Devletin işleri etme hakkı tanınmaktadır. Fakat dikkatle bakıldığında, buraların, sanki bu, İngilizlerin Osmanlı Devletine yapacakları gibi kaleme alındığı göze çarpmaktadır. Zira İngiliz askeriyası yalıt bir amaçla değil, dışa karşı Osmanlı bağımsızlığını korumak üzere, istediği yerleri işgal edecektir. Padişah kendisi o denli bütünleşmiş hissetmekte ya da bütünleşmesini o kadar ki, bir İngiliz işgalini bağımsızlığın koruyucusu olarak ihtimal ki, İngiliz askerlerinden beklenen asayiş koruma görevinde «dış bağımsızlığı» korumaktan daha önemli bir görev olacaktır. Vahdettin, 15 yıl süreyle kendini «İttihatçılığa» vermiştir.

lamış bulunuyordu - sarih olarak İngiltere lehine vazgeçiliyordu. Ne garip tezattır ki, bu sıralarda tan, İngiliz emperyalizmine karkı ayaklanırken, bir «bağımsızlık» anlayışıyle İngiliz emperyalizmin can atıyordu.

Yine dikkati çeken önemli bir nokta, Saray zendi. Doğu halklarının istidat ve yeteneklerine «yalınlaştırılması» aslında meşrutiyetin iğdiş edilere tanınan iki yetkinin hemen ardından, aynı fi teki mutlak serbestisinden söz edilmesi bu serbe lislere kaşı düşünüldüğünü göstermektedir. Meclis da, yalnızca bütçeyi «oylamaktan» (yapmak değil) mekten sözedilmesi, Meclislerin rolünün ne de mektedir.

Türk ulusçuluğu açısından bakınca Vahdett ihanet kokusu bulmak mümkündür. Fakat bu aç ya da İslâm ümmeti açısından bakınca Vahdettin' fedakârlıklar belki mazur gösterilebilir. Gerçi V alçaltarak İngilizlere yanaştığı, haysiyetsizlik et dettin'in karşılaştığı durumun belki bir Osmanlı umutsuz durum olduğu düşünülmeli ve Mehmet Ruslara başvuran II. Mahmut'a maledilen «deniz hatırlanmalıdır. Vahdettin, üstün güçlü bir düşm

TOPRAK VE HİLAFET UĞRUNA

İngiltere'nin Müslüman sömürgeleriyle birlikte Suriye da İngiliz üstünlüğünü sağlamaya yardımcı olmayı, bağı kabul etmektedir. (Bağımsız bir Ermenistan'dan söz edilse nasıl olsa Paris'te kabul ettirilecek bir husus olmasıyla na karşılık İngiltere, İstanbul'u Osmanlılara bırakmayı, Mart önerisi gözönüne getirilirse bunun aslında düpedüz r kullanılabilmek üzere söylendiği kabul edilebilir) Osmalılara ve başka tepkilere karşı etkin olarak bir polis-zmayı, Konferansta anlaşma esasları dairesinde Osmanlımeyi üstlenmektedir Ülke olarak İngilizler, Vahdettin'e hiçbir yeri - ne İzmir'i, ne Adana'yı, ne Samsun'u-sağlam Yalnız İstanbul'u sağlamayı üstleniyorlardı ve bu konuda şünelere rağmen sonunda Sevres'in İstanbul'u Osmanlı anlaşımanın geçerliğini doğrulamak bakımından düşü

Sonuç olarak, Vahdettin'in, çok şey feda edip, az bilirse de, Saray mutlakiyetini dahildeki her türlü karşı lama aldığı hatırlanırsa, tahtının dar çıkarları açısından elde ettiğini kabul etmek gerekir. Bu arada, Saray m cak polis-zabıta gücü olarak, anlaşmanın yapıldığı sırananlıların düşünülmüş olduğu meraka değer. Ege'de Mustafa Kemal'in hareketinden ayrı olduğu ve mesrutiyet

suretiyle Padişahla yapılacak özel anlaşma, Vahdettin gibi birçok şeyleri sağlayabilecek gibi görünüyordu. Suriye ve Mesopotamya'da İngiliz üstünlüğünü temin eden yardımların karşılığında, buralarda Padişahın geleceği gibi, bütün Müslüman İngiliz sömürgelerinde de, Vahdettin'in İngiliz İmparatorluğuyla anlaşmak karşılığında, Vahdettin'in İngiliz İmparatorluğu'na hanî önderi olarak tanınması da anlaşma görüşü olabilir.

Vahdettin, 30 Mart önerilerinde hem Balkanlar'da bir sınıfa dayanarak Arap ülkelerinde dinsel bir egemenlik istiyordu. Buna karşılık bağımsızlık kârlıklarda bulunuyordu. 12 Eylül anlaşmasıyla Osmanlı'nın ötesini vaad etmedikleri gibi, Doğu Trakya'yı bırakıyorlar, ancak İstanbul'un Osmanlı kalmasını kabul ediyorlar. Dolunun da Ermenistan ve Kürdistan diye büyük bir bölgeyi anlaşıyordu. Yani İtilâf devletlerinin Osmanlı'dan pek az toprak bırakacakları anlaşılmış bulunuyordu. Vahdettin'i yine de tatmin edecek bir şey kalıyordu: Mısır'da hanî önderi olarak tanınmak. Anlaşıyor ki, halifelik, Vahdettin için keskin bir kılıçtı. O, toprak için bağımsızlıktan ödün vermiyordu. Ya da silah ya da pazarlık aracı olarak da halifeliği ona ne bağımsızlık, ne de toprak bırakıyor, fakat tatmin etmeye çalışıyor. O halde Vahdettin'in...

TOPRAK VE HİLAFET UĞRUNA

lamıştır. Bu müddet içinde Türkiye, dünyanın birinci dev
hafaza etmiştir» (4) Oysa Niyazi Berkez bakışını 1740 Ka
riyor ve bunu, «...Osmanlı ülkelerinde ekonomik bir ka
zamandan yok eden bir eylem...» ya da «...kalkınma olana
diye niteliyor. (5) Yılmaz Öztuna padişahçı bir tavırla to
kıyor ve toprak kazanıldığı için sonucu olumlu karşılıyor
ilgili olan Niyazi Berkes, 1740 Kapitülâsyonuna bakıyor
tışın başlangıcı olarak görüyor. Öztuna'yı ve I. Mahmut'u
Berkes'i üzen bir durumun pahasına satın alınmıştır.

Daha önceki bir Fransız elçisi olan Marquis de Bonn
rın temeli o denli zayıftır ki bunların devamı için boyu
kir», demiştir, (6) zira kapitülasyonlar barış olduğu süreci
bunları tanıyan padişahların ancak kendi kişilerini bağlay
calıklardı. Oysa 1740 Kapitülâsyonu devamlıdır, yani yal
değil, devleti de bağlar. Bundan sonra kapitülâsyon düze
şitli haklarını düzenleyen bir ortak hukuk düzeni halinde

Üçüncü Bir Olay

Üçüncü örnek - olay 1774'de Ruslarla yapılan Küçük
masıdır. Bu antlaşmanın en önemli özelliği, Osmanlı D
Müslüman halkın yaşadığı bir bölgeyi, yani Kırım'ı terke
masıdır. Bu antlaşma, Osmanlı Devleti'nin dış politikasında

ülkede olmak üzere, bir kişi Sultan diğeri de Han Selim'le birlikte Halifelikle Saltanat yeniden Küçük Kaynarca ile yepyeni bir uygulama ortaya şahı, padişah olmadığı bir yerde halife olarak tanınıyor taklid eden bir uygulamaydı: Bilindiği gibi Papa de, yani bugün Vatikan dışında da Katoliklerin Pa

Osmanlıların söz konusu buluşu herhalde onları müştü. Fakat savaş alanında ağır yenilgilerden sonra bir ücreti olmalıydı. Nitekim, Osmanlı Devletinin karşılık Ruslar 4 ayrı maddeyle Osmanlı Devletini lerle karışmak hakkını elde ediyorlardı. 7. madde Hristiyan dinini ve kiliselerini korumayı üstleniyordu si altında yapılacak kiliseyle ilgili isteklerini kabul et oğlunda inşa edilecekti (md. 14). Eflak ve Buğd bestçe yürütülecek, Rus elçisi buralarla ilgili talep 16). Savaş sırasında Rusların işgal ettikleri Yunan kat buralarda Osmanlı hükümeti en küçük bir dinsel (md. 17). Bu maddelere bakınca şöyle bir varsayım görünmektedir. Kırım'da halifelik haklarıyla ilgili rin dinsel müdahalelerine belki bu denli çok açık kapıların sonradan Osmanlı Devletinin başını yoruz.

Ele aldığımız bu üçüncü olayda, toprak kaybı yerde bir takım üdümler...

TOPRAK VE HİLAFET UĞRUNA

Bu feci tablo daha birçok alanda ülkenin birçok yerinde

Andlaşmanın bu yıkıntıyı sağlayan hükümleri neler
İngiliz tüccarlarına ithalât ve ihracat dışında iç ticaret
tanınmasıydı. Bunu en geniş anlamda sağlamak için, O
ürünlerde uygulayageldikleri yed-i vahit, yani tekel usu
sı kabul ediliyordu. Oysa yed-i vahit usulü sayesinde, örn
şa, kapitülâsyonlara rağmen esaslı bir himaye düzeni iç
sanayi kurmuştu. Bu sanayinin 70.0000 işçi istihdam et
Osmanlı Sanayi sayımlarının 16.975 ve 14.060 işçinin ça
sadiğini söylersek bu sanayi atılımının önemi anlatmı
devriminin Avrupa'da tam hızla geliştiği bir dönemde ye
sağlayabilen bir usulün varolup olmaması çok önemliy
ladığı önemli bir başka ayrıcalık da mal alımında ve taşı
rük gibi işleyen yerel makamlardan tezkere almak zor
için kaldırılmasıydı. Tezkere usulünün Osmanlı tüccarla
varsayarsak, bu ayrıcalığın Osmanlı tüccarlarının rekab
kıştığını görürüz. Şu da önemlidir ki andlaşma, ayrıcalı
olanlar olarak yalnız İngilizlerden sözetmiyor. İngilizler
riyordu. Böylece Batı sermayesinin emrinde ve Müslüma
şan geniş ayrıcalıklı bir komprador kadrosunun ortaya q
mış oluyordu.

Bu andlaşmanın imzalanması İngiliz iş ve hüküme
sevinç doğurur ve kısa zamanda Osmanlı ticaretini İngilt

rılan II. Mahmut, ancak Batı devletlerinin araya girmelerinin ötesine atabilmiştir. Fakat Kütahya Mukavelesiyle yetinmiyordu. Mısır Paşasını muhakkak ortadan kaldırmak istiyordu. İşte bunun için Osmanlı padişahı, yaptığı en cesur çağdaşlaşma hareketlerine girişti. Fransa Mehmet Ali'yi tuttuğuna göre, İngiltere'ye karşı bir ittifak kurmak için İngilizlerle ticaret andlaşmasını imzalattı. Bu, cünün sanayiden geldiğini, bununsa yed-i vahit uydurmak, yed-i vahidi kaldırdı. Bu, istenmeyen çocuğunun ortadan kaldırılması, kendilerini zehirlemeleri gibi bir olaydı.

İki İstirhat

Tarihçilerin ve özellikle siyaset bilimcilerinin bir olay da, 1838'den sonra Osmanlı lonca sanayisi halde sefaletle gömülen binlerce ailenin hiçbir tepki gösterememesidir. Gösterememesidir diyorum, yenici istibdadının bir sonucu olduğu ortadadır. Yenici âyanları ortadan kaldıran II. Mahmut'a «hayır» demeyen Nitekim Namık Kemal de, Tanzimat düzenini eleştirdiği de yeniçerilerin halk adına yürütme gücünü denedi. Dolayısıyla, geleneksel Osmanlı düzeninin Tanzimat düzeni olduğu görüşünü savunuyordu. (10) Bu görüşü bilir, fakat klasik kurumların yozlaştığı, hele devşirme de, yeniçerilerin eski halktan kopmuşluğunun yürütme gücünü zayıflattığını düşünür.

TOPRAK VE HİLAFET UĞRUNA
mail Hami Danişmend'in Osmanlı Tarihi Kronolojisi
Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri (1951)
yok ki Emin Oktay'ın lise tarih kitaplarına da geçmemi

Sonuç

Sonuç olarak, Vahdettin'e yönelttiğimiz ağır suç başka bazı Osmanlı padişahlarına yöneltilebileceğini sö toprak kaybına uğramamak için bağımsızlıktan, bir k karlarından ödünler vermişlerdir. Toprağı elde tutma o topraklarda dinsel bir varlık sürdürmeyi denemişler ğımsızlıktan ya da iktisadi çıkarlardan fedakârlıkta bu ki, Vahdettin'den öncekiler karşılarında güçlü bir ulusçu yaptıklarından ötürü sorumlu tutulmadıkları gibi, bir mişlardır. Şunu da belirtmekte yarar var ki, Osmanlı tan yana yaptıkları bu tercih, feodal bir davranış biç feodalizm toprağın en yüksek değer sayıldığı, en başt mürülmesine dayalı olan düzendir. Belki şöyle bir ger uluslararası siyasette kapitalist bir ülke feodal bir ülke ğında, feodal ülke, en yüksek değer olarak bildiği topra maktadır. Zaten bir çok kapitalist ülke de toprak değid edir. Dolayısıyla feodal tarafın, toprağını saklarken ve sinai çıkarlarından, bağımsızlıktan ödün vermesi b olmaktadır. Toprağı saklayamayan feodal gücün ruha ve bu uğurda anılan tâvizleri vermesi konusunda bir